

ilahiyat akademi

Sayı: 21, 2025, 233-260.

Issue: 21, 2025, 233-260.

İmam-Hatip Lisesi Meslek Derslerinin Öğretiminde Dijital Araçların Rolü

The Role of Digital Tools in Teaching Imam-Hatip High School Vocational Courses

Bülent Koçoğlu

Dr. Başöğretmen Öğretmen, Milli Eğitim Bakanlığı, Antalya/Türkiye

Dr. Head teacher, Ministry of National Education, Antalya/Türkiye

bulentakademi23@gmail.com | ORCID: [0000-0002-1244-7526](https://orcid.org/0000-0002-1244-7526) | ROR ID: [00jga9g46](https://ror.org/00jga9g46)

Şeref Göküş

Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Eğitimi Anabilim Dalı

Assoc. Prof. Dr., Akdeniz University, Faculty of Theology, Department of Religious Education, Antalya/Türkiye

serefgokus@akdeniz.edu.tr | ORCID: [0000-0003-3322-0723](https://orcid.org/0000-0003-3322-0723) | ROR ID: [01m59r132](https://ror.org/01m59r132)

Makale Bilgisi Article Information

Makale Türü Article Type

Araştırma Makalesi Research Article

Geliş Tarihi Date Received

12 Şubat 2025 12 February 2025

Kabul Tarihi Date Accepted

25 Mayıs 2025 25 May 2025

Yayın Tarihi Date Published

29 Haziran 2025 29 June 2025

İntihal Plagiarism

Bu makale, Turnitin yazılımı ile taranmıştır.
İntihal tespit edilmemiştir.

This article has been scanned with Turnitin software. No plagiarism detected.

Etik Beyan Ethical Statement

Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur (Bülent Koçoğlu – Şeref Göküş).

It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Bülent Koçoğlu – Şeref Göküş).

CC BY-NC 4.0 lisansı ile lisanslanmıştır. Licensed under CC BY-NC 4.0 license.

Bu çalışma, Bülent Koçoğlu tarafından 2024 yılında Doç. Dr. Şeref Göküş danışmanlığında hazırlanan "Öğrenci, Öğretmen ve Okul Yöneticilerine Göre İmam-Hatip Lisesi Meslek Derslerinin Öğretiminde Dijital Araçların Kullanılması" isimli doktora tezi esas alınarak yazılmıştır.

Koçoğlu, Bülent – Göküş, Şeref. "İmam-Hatip Lisesi Meslek Derslerinin Öğretiminde Dijital Araçların Rolü". *İlahiyat Akademi* 21 (Haziran 2025), 233-260. DOI: [10.52886/ilak.1638781](https://doi.org/10.52886/ilak.1638781)

Atıf/ Cite as

Koçoğlu, Bülent – Göküş, Şeref. "The Role of Digital Tools in Teaching Imam-Hatip High School Vocational Courses". *Theological Academia* 21 (June 2025), 233-260.

DOI: [10.52886/ilak.1638781](https://doi.org/10.52886/ilak.1638781)

Öz

Dijital araçlar, küresel bir köy haline gelen dünyada eğitim sektörünü de etkileyerek derslerin çeşitliliğini, içeriğini, öğrenci davranışlarını, öğretmen görevlerini değiştirdiği gibi bireyden beklenen iyi insan tipinin ortaya çıkması yönünde hedefleri olan, din eğitimi alanına da tesir etmiştir. Dijitalleşmenin öncüsü olan dijital iletişim teknolojileri, insanları küresel ve yerel ölçekte, uzak mesafelerden yakın çevrelere kadar, geniş ve dar alanlarda birbirine bağlayan güçlü araçlar haline gelmiştir. İletişimi bire bir, toplu, yazılı, sesli ve görüntülü bir ortama dönüştüren bu aygıtlar, toplumun tüm kesimlerine, yaşı, cinsiyeti, mesleği, nerede olduğu fark etmeksizin hızlı ve kolay bir paylaşım zemini sağlamıştır. Günümüz eğitim sisteminde; donanım, yazılım, iletişim ve ortam temelli ürünlerden oluşan birçok dijital araçla, öğrenci, öğretmen ve yöneticiler kendi aralarında, eğitim süreçlerini destekleyecek ders içeriği, bilgilendirme, takip, duyuru gibi amaçlarla paylaşım yapmaya başlamıştır. Bu süreçte her geçen günün ve her üretilen yeni aracın, kendi içinde birtakım sorunlar barındırmış olsa bile, bireyin öğrenmesini kolaylaştırdığı ve daha eğlenceli hale getirdiği dile getirilebilir. Günümüz dünyasında insan hayatını, genel anlamda eğitimi, özelde ise din eğitimi çok güçlü bir şekilde tesiri altına alan ve kusursuz bir fırtına oluşturan bu araçlar hakkında çeşitli bilimsel araştırmalar yapılmaya başlanmıştır. Söz konusu çalışmaların önemli bir bölümü, dijitalleşmenin felsefesi, sosyal, kültürel, ekonomik ve eğitime dönük etkileri gibi alanlara yoğunlaşmıştır. Temel öğretim ve ortaöğretim kurumlarında okutulmakta olan Türkçe, matematik, kimya, din kültürü ve ahlak bilgisi gibi birbirinden farklı branşların öğretimiyle ilgili de çeşitli araştırmalar yapılmıştır. Ortaya çıkartılan araştırmaların bir kısmında daha sağlıklı bir analizin gerçekleştirilmesi için sahada bulunan öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin de görüşlerine ayrı ayrı baş vurulmuştur. Alanyazında imam-hatip lisesi meslek derslerinin öğretiminde dijital araçların rollerinin ne olduğu ile ilgili özel bir çalışmaya rastlanılmadığı gibi eğitimin bileşenleri olan öğrenci, öğretmen ve yöneticileri birlikte ele alan bir araştırmaya da ulaşılamamıştır. Buradan hareketle, çalışmanın problemi “İmam-hatip lisesi meslek derslerinin öğretiminde kullanılan dijital araçların rolü nedir?” sorusu olarak belirlenmiştir. Çalışmanın içeriğinde, dijital araçların imam-hatip lisesi meslek derslerinin öğretiminde rolünün olup olmadığı ele alınmıştır. Araştırmada, nitel yöntemlerden olan durum çalışması modeli uygulanarak yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile veriler toplanmış ve elde edilen bulguların içerik analiziyle çözümlenmesi yapılmıştır. Bu süreçte, bizzat araştırmacı tarafından 2023-2024 eğitim-öğretim yılında Antalya ili Muratpaşa, Konyaaltı, Kepez ve Döşemealtı ilçesindeki altı farklı Anadolu İmam-Hatip Lisesinde öğrenim gören 24 öğrenci, 24 öğretmen ve 24 okul yöneticisiyle mülakatlar yapılmıştır. Yüz yüze yapılan soru-cevap bölümünden sonra, elde edilen ses kayıtları katılımcıların öğrenci, öğretmen ve yönetici olma durumlarına göre kodlanarak sınıflandırılmış (öğrenci: Ö, öğretmen: MDÖ, yönetici: Y) ve müdahale edilmeksizin metne dönüştürülmüştür. Bu çerçevede belirlenen, öğrenci, öğretmen ile yöneticilerin dijital araç bilgi seviyeleri ve öğrenme-öğretme süreçlerine etkisi ana teması altında tüm katılımcıların ilk önce, dijital araç bilgi düzeyleri ve kullanma yeterlik durumu, ardından içerik hazırlama, ders sırasında veya sonrasında kullanma ile yeni çıkan ürünleri takip durumu ve son olarak eğitime yönelik iletişim amaçlı kullanma, günlük yaşama transfer ve uyum durumları, üç farklı alt temayla yorumlanmaya çalışılmıştır. Verilerden elde edilen bulgular, dijital araçların imam-hatip lisesi meslek derslerinin öğretiminde kullanıldığını ve tüm grup üyelerinin çeşitli aksaklık ve olumsuzluklarına rağmen bu durumdan genel anlamda memnun kaldığını göstermektedir. Katılımcıların birleşip de ifade ettikleri temel yaklaşımlardan ilki, günümüz okullarında donanımsal anlamda farklılıklar olsa da akıllı tahta, internet, bilgisayar, yazıcı, fotokopi gibi araçların bulunduğu ve öğrenci ve

öğretmenlerin bunlara ulaşmada sorun yaşamadıklarıdır. İkincisi, dijital araçlardan öğrenci ve öğretmenlerin içerik hazırlamada, sınıf içerisinde sunmada, sınıf dışında paylaşma hususunda aktif kullandıkları, yöneticilerin ise okul iş ve işlemlerinde maksimum seviyede yararlandıkları ve tüm katılımcıların bundan da memnun olduklarıdır. Üçüncüsü ise dijital ürünlerin olası zararlarından dolayı bunlardan kaçmak ve kullanmamak yerine bu araçları yöneterek öğrenme-öğretme süreçlerinde bahse konu olan yeni nesil teknolojiye gerektiği kadar rol vermektir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Dijital Araçlar, İmam-Hatip Lisesi Meslek Dersleri, Yönetici, Öğretmen, Öğrenci.

Abstract

In a world which has become a global village, digital tools have affected the education sector, changing the diversity and content of courses, student behaviors, and teacher duties, as well as the field of religious education, which aim to create the type of good person expected from the individual. Digital communication Technologies and the pioneers of digitalization have become powerful tools which connect people on a global and local scale, from far distances to close circles, in wide and narrow spaces. These devices, which transformed communication into one-to-one, collective, written, audio and video environment, have provided a fast and easy sharing ground for all segments of the society, regardless of age, gender, profession and location. In today's education system, with many digital tools consisting of hardware, software, communication and media-based products, students, teachers and administrators have started to share among themselves purposes such as course content, information, follow-up and announcements to support educational processes. In this process, it can be said that by each passing day and with each new tool produced, even if it has some problems, it facilitates the individual's learning and makes it more enjoyable. In today's world, various scientific studies have begun to be conducted on these tools, which have strongly influenced human life, education in general and religious education in particular, and created a perfect storm. A significant portion of these studies have focused on areas such as the philosophy of digitalization and its social, cultural, economic and educational effects. Various studies have also been conducted on the teaching of different branches such as Turkish, mathematics, chemistry, religious culture and ethics, which are taught in basic and secondary education institutions. In some of the studies, the opinions of students, teachers and administrators in the field were also consulted separately to provide a healthier analysis. In the literature, there is no specific study on the role of digital tools in the teaching of vocational courses in imam-hatip high schools, nor is there a study that deals with the components of education, namely students, teachers and administrators together. From this point of view, the problem of the study was determined as "What is the role of digital tools used in the teaching of vocational courses in Imam-hatip high schools?". In the content of the study, the role of digital tools in the teaching of vocational courses in imam-hatip high schools was discussed. In the study, the case study model, which is one of the qualitative methods, was applied and the data was collected with semi-structured interview technique and the findings were analyzed by content analysis. In this process, the researcher personally interviewed 24 students, 24 teachers and 24 school administrators from six different Anatolian Imam-Hatip High Schools in Muratpaşa, Konyaaltı, Kepez and Döşemealtı districts of Antalya province in the 2023-2024 academic year. After the face-to-face question and answer session, the audio recordings were coded and classified according to the participants' status as students, teachers

and administrators (student: T, teacher: MTS, administrator: Y) and transcribed without intervention. Under the main theme of digital tool knowledge levels of students, teachers and administrators and its impact on learning-teaching processes, firstly, the knowledge levels of all participants and their competence in using digital tools, then the status of preparing content, using them during or after the lesson and following new products, and finally, the use of digital tools for educational communication purposes, transfer to daily life and adaptation to daily life were tried to be interpreted with three different sub-themes. The findings obtained from the data show that digital tools are used in the teaching of vocational courses in imam-hatip high schools and that all group members are generally satisfied with this situation despite various setbacks and negativities. The first of the main approaches that the participants united and expressed is that although there are differences in terms of hardware in today's schools, there are tools such as smart boards, internet, computers, printers, photocopies, and students and teachers do not have problems in accessing them. The second is that students and teachers actively use digital tools in preparing content, presenting it in the classroom, and sharing it outside the classroom, while administrators make maximum use of them in school business and operations, and all participants are satisfied with this. Thirdly, instead of avoiding and not using digital products due to the possible harms of digital products, it is necessary to give the new generation technology's necessary role in the learning-teaching processes by managing these tools.

Keywords: Religious Education, Digital Tools, Imam-Hatip High School Vocational Courses, Administrator, Teacher, Student.

Giriş

Dijital çağ, bireyi ve toplumu etkileyip yeniden şekillendirirken eğitim sektöründe de önemli değişim ve dönüşümlere neden olmaktadır. Her şeyin sil baştan yenilendiği bu süreçte değişmeyen tek şey, nitelikli insana olan ihtiyaçtan kaynaklı bilgiye ve bilginin öğrenilmesine yani eğitime olan gereksinimin artmasıdır.¹ Günümüzde yazılım, donanım, iletişim ve ortam temelli araçlar olarak tasnifinin yapılabileceği bu dijital oyuncular, öğrenme-öğretme süreçlerinde kullanılırken eğitim-öğretim kurumlarının bu değişime yaklaşımı nasıl olmalı ve gerekli uyum nasıl sağlanmalı sorusuna cevap bulabilmek için çeşitli çalışmalar yapılmaktadır.² Genel eğitiminin yanı sıra din eğitimi de mevcut nesli, topluma uyumlu bir insan yapma yolunda³ anahtar olma vasfıyla çaba sarf etmektedir. Bahse konu olan hedefe ulaşabilmek için uygulanan geleneksel din öğretimi yöntemlerine güçlü bir destek aracı olarak, öğrencileri din eğitimine motive etmek amacıyla dijital araçları kullanmak oldukça mantıklı görünmektedir. Sorumluluk sahibi bir din eğitimcisinin en önemli vazifeleri arasına, her yönüyle hayatın merkezine

¹ Umur Taş - Füsün Yenilmez, "Türkiye'de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/1 (2008), 165.

² Aşkın Asan, *Bilgisayar Destekli Din Öğretimi* (Samsun: Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998), 3.

³ Beyza Bilgin, "Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/1 (1981), 479.

yerleşen dijital araçlardan, öğrenme-öğretme süreçlerinde etkin bir şekilde yardım alabilecek yetkinliğe ulaşma zorunluluğunun da girdiği söylenebilir.

Eğitim sisteminin en önemli bileşenleri olan öğrenci, öğretmen ve yöneticiler, öğrenme süreçlerinde istifade edilebilecek dijital ürünlerin kullanma beceri ve yetkinliklerini artırmaya çalışmaktadırlar. Çünkü, dijital araçların motivasyon, bilgiyi sunma, öğrenciyi yönlendirme, değerlendirme gibi ders sırasında, esnasında ve sonrasında kullanılabilmesi onu daha anlamlı hale getirmiştir.⁴ Bu kapsamda imam-hatip liseleri de meslek derslerinin öğretiminde, kurumsal olarak dijital bir dönüşüm içerisine girmiştir. Dijital araçların, öğrenciler açısından bireysel farklılıkları, öğrenme hız, düzey ve tarzları⁵ hususunda kolaylaştırıcı bir yapı arz etmesi son derece önemlidir. Bununla birlikte, imam-hatip lisesi meslek dersi öğretmenlerinin çağın gerisinde kalmaması, dijitalleşmenin dinamik bir süreç olması bakımından yeni ürünleri takip etmesi ve kendilerini güncellemeleri, dijital okuryazarlık düzeylerini artırmaları ve bu araçlardan istifade etmeleri de son derece mühim bir mevzudur. Yöneticiler açısından da benzer bir durum söz konusu olduğu gibi onların ayrıca, ortam hazırlama, dijital araçlara ulaşımı kolaylaştırma, güvenli ve sürekli erişimi sağlama, çıkabilecek aksaklıkları çözme gibi ekstra sorumlulukları olduğu da ifade edilebilir. Dijital araçlar, öğrencinin sınavı geçmesi, not alması, verilen ödevi yapması gibi faydalarının dışında, duygusal anlamda derse katılımını güçlendirir.⁶ Dijital okuryazarlık seviyesini geliştiren ve sürekli güncel tutan bir meslek dersi öğretmeni, kullanma ve izleme kabiliyetini artırarak, dijital ortamlardan olumsuz yönde etkilenen öğrencilerinin psikolojik ve duygusal süreçlerini takip edebilir.⁷ Okul yöneticileri, tanımlanmış mevzuat ve fonksiyonlarıyla dijital dönüşüm hususunda sorumlu oldukları kurumun teknoloji lideri olmakla mükelleftirler.⁸

Genel olarak dijitalleşme özelde ise eğitim sektöründe kullanılan dijital araçlarla ilgi yapılan birçok çalışma okuyucuların ve araştırmacıların istifadesine sunulmuştur. Alanyazın taramasında ulaşılan dijital araçların genel olarak eğitime

⁴ Hamza Aktaş, "Din Öğretiminde Kullanılan Öğretme Modelleri", *Güncel Bilgiler Işığında Din Öğretiminde Yöntemler*, ed. Mehmet Zeki Aydın - Rıdvan Demir, (Ankara: Nobel Yayıncılık, 2020), 53.

⁵ Halil İbrahim Yalın, *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme* (İstanbul: Nobel Yayıncılık, 2005), 94.

⁶ Nuray Kurtdede Fidan, "İlköğretimde Araç Gereç Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri", *Kurumsal Eğitim* 1/1 (2008), 49.

⁷ Altan Öztaban, *Okul Yöneticilerinin Teknoloji Liderliği Rollerini Yerine Getirme Düzeyleri* (Aydın: Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020), 52.

⁸ Ömer Öz, "Dijital Liderlik: Dijital Dünyada Okul Lideri Olmak", *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama* 3/1 (2020), 46.

etkileri⁹ üzerinde durulurken öğrenci¹⁰ öğretmen¹¹ ve yönetici¹² görüşlerinin ne olduğunun da ayrı ayrı incelendiği görülmüştür.

Bu çalışma, imam-hatip lisesi meslek derslerinin öğretiminde kullanılan dijital araçların rolünün ne olduğunu, farklı boyutlarıyla ortaya çıkartmayı amaçlamıştır. Eğitim sektöründe kullanılan dijital araçlar, donanım, yazılım, iletişim ve ortam temelli ürünler gibi tüm gruplarıyla incelenmiştir. Çalışmanın, dijital araçların genel olarak eğitimdeki rolü yerine imam-hatip lisesi meslek dersleri özelinde yapılmış olması, derinlikli sonuçlara ulaşılabilmesi bakımından diğer araştırmalara göre en önemli fark olarak nitelendirilebilir. Ayrıca, arzu edilen odaklanmanın ve derinliğin oluşabilmesi için de öğrenme-öğretme sürecinde kullanılan dijital araçların rolü, öğrenci, öğretmen ve yönetici görüşlerinden elde edilen veriler muvacehesinde değerlendirmeye alınmıştır. Bir diğer ifadeyle çalışmada sadece, imam-hatip lisesi meslek derslerinin öğretiminde kullanılan dijital araçların rolü ele alınarak bir alan daraltması yapılmakla birlikte kapsam, öğrenme-öğretme sürecinde yer alan tüm paydaşların görüşleriyle genişletilmiştir. Bu itibarla çalışma, eğitim ve din eğitimi alanında inceleme yapacak araştırmacılara daha fazla kolaylık sağlaması ve politika yapıcılara destek olabilmesi yönüyle önemlidir.

1. Yöntem

1.1. Araştırmanın Modeli

Araştırma, insan hayatının karmaşık doğasında ve sosyal hayatın akışı içerisinde yer alan olay ve olguları¹³ öznel bir bakış açısıyla değerlendirmeyi merkezine alan nitel yöntemlerden¹⁴ durum çalışması deseniyle hazırlanmıştır. Durum çalışması, araştırmacının zaman içerisinde sınırlandırılmış bir veya birkaç

⁹ İ. Bakır Arabacı - Murat Polat, "Dijital Yerliler, Dijital Göçmenler ve Sınıf Yönetimi", *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 2/47 (2013), 18; İlhan Günbayı - Özlem Işık, "Kitle İletişim Araçlarının Eğitime Etkilerine İlişkin Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşleri: Bir Durum Çalışması", *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 20 (2014), 135-136; Furkan Atan - Hüseyin Kocasarac, "Dijital Öğrenme-Öğretme Araçları", *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi* 6/2 (2022), 14.

¹⁰ Levent Çetinkaya - Hafize Keser, "Öğretmen ve Öğrencilerin Tablet Bilgisayar Kullanımında Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri", *Anadolu Journal of Educational Sciences International* 4/1 (2014), 26-27; Sümeyra Arıcan - Şefika Mutlu, "Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Becerileri ile Okul İklimi Düzeyleri", *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 64/2 (2023), 723.

¹¹ Buket Akkoyunlu, "Öğretmenlerin İnternet Kullanımı ve Bu Konudaki Öğretmen Görüşleri", *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 22 (2002), 6; Faruk Aksakal vd., "Fen Bilgisi Öğretmenlerinin ve Öğretmen Adaylarının Dijital Öğretmenlik Algıları", *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi* 8/1 (2021), 245; Nuri Can Aksoy vd., "Sınıf Öğretmenlerinin Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi", *Selçuk İletişim Dergisi* 14/2 (2021), 886.

¹² Demet Aşığılü, *Okul Yöneticilerinin Eğitim Sürecindeki Teknoloji Kabul Durumları ve Eğitim Sürecine Etkileri* (Edirne: T. C. Trakya Üniversitesi Yüksek Lisans Projesi, 2017), 37; İhsan Topçu - Mustafa Ersoy, "Eğitim Yönetiminde Teknoloji Kullanımına İlişkin Okul Yöneticilerinin Görüşleri", *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 15/Özel Sayı (2020), 4947.

¹³ Niyazi Karasar, *Bilimsel Araştırma Yöntemi* (Ankara: Taş Kitapçılık, 1984), 184.

¹⁴ Ali Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler* (Ankara: Özyurt Matbaacılık, 2018), 35.

durumu gözlemler, görüşmeler, görsel ve işitsel dokümanlar gibi çoklu kaynakları içeren veri toplama araçlarıyla derinlemesine incelemeye imkân tanıyan ve duruma bağlı temaların tanımlandığı nitel bir araştırma biçimidir.¹⁵ Bu çerçevede, araştırma süresince öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin görüşleri doğrultusunda imam-hatip lisesi meslek derslerinin öğretiminde dijital araçların kullanım durumu değerlendirilmeye tabi tutulmuştur.

1.2. Çalışma Grubu

Araştırmada, imam-hatip liselerinde meslek derslerinin öğretiminde dijital araç kullanım durumuyla ilgili bulguların elde edilmesi için öğrenci, öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşlerine başvurulmuştur. Çalışma grubu üyeleri, Antalya ili Muratpaşa, Konyaaltı, Kepez ve Döşemealtı ilçelerinde bulunan Antalya, Mahmut Celalettin Ökten, Döşemealtı, Şehit Volkan Canöz, Hacı Dudu Mehmet Gebizli ve Hayme Ana Anadolu İmam-Hatip Liselerinde öğrenim gören 24 öğrenci, 24 öğretmen ve 24 okul yöneticisinden oluşmaktadır. Bu okulların, dördü sınavla öğrenci alan Fen ve Sosyal Bilimler niteliğine sahip okul iken ikisi Anadolu imam-hatip lisesinden müteşekkildir. Çalışma grubu üyelerinin oluşturulmasında, öğrencilerin imam-hatip liselerinde öğrenim görmesi, öğretmenlerin meslek dersi branşında olması ve idarecilerin bu liselerde aktif görev yapmaları ölçüt olarak belirlenmiştir. Gönüllülük esasına göre araştırmaya destek olan çalışma grubu üyelerine ilişkin demografik nitelikler tablo 1, tablo 2 ve tablo 3'te detaylandırılarak verilmiştir.

¹⁵ John W. Creswell, *Nitel Araştırma Yöntemleri*, çev. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir (Ankara: Siyasal Kitabevi, 2013), 97-98.

Tablo 3. Yöneticilerin Cinsiyet, Mesleki Kıdem, Yaş, Öğrenim Düzeyi, Çalışma Süresi, Ünvan ve Branş Durumu Dağılımı

Yönetici																						
Cinsiyet		Mesleki Kıdem					Yaş Durumu				Öğrenim Düzeyi			Bulunan Okulda Çalışma Süresi				Ünvan		Branş		
Kadın	Erkek	1-5 yıl	6-10 yıl	11-15 yıl	16-20 yıl	21 yıl ve üstü	30 yaş altı	31-40 yaş	41-50 yaş	51 ve üzeri	Lisans	Y. Lisans	Doktora	1 yıl ve daha az	2-4 yıl	5-8 yıl	9 yıl ve daha az	Öğretmen	Uzman Öğretmen		Beşöğretmen	
	✓			✓				✓			✓			✓					✓			Rehberlik
	✓					✓			✓			✓				✓				✓		Meslek Dersi
	✓					✓			✓		✓					✓				✓		İngilizce
	✓					✓			✓		✓					✓				✓		Felsefe
✓			✓					✓			✓			✓				✓				İngilizce
	✓					✓				✓	✓					✓					✓	Türk Dili ve Edebiyatı
	✓				✓				✓		✓					✓				✓		Sosyal Bilgiler
	✓				✓				✓		✓		✓			✓				✓		Tarih
	✓				✓				✓		✓				✓					✓		Tarih
	✓		✓					✓			✓		✓		✓					✓		Türk Dili ve Edebiyatı
	✓					✓			✓		✓					✓				✓		Felsefe
✓				✓				✓			✓			✓						✓		Türkçe
✓						✓			✓		✓						✓			✓		Türk Dili ve Edebiyatı
	✓					✓			✓		✓		✓			✓				✓		Beden Eğitimi
	✓					✓			✓		✓					✓				✓		Meslek Dersi
	✓					✓			✓		✓					✓				✓		Türk Dili ve Edebiyatı
	✓					✓			✓		✓			✓						✓		Matematik
✓						✓			✓		✓					✓				✓		Türkçe
✓				✓					✓		✓					✓				✓		İngilizce
	✓					✓			✓		✓						✓			✓		Meslek Dersi
	✓					✓			✓		✓						✓			✓		Meslek Dersi
	✓					✓			✓		✓						✓			✓		Felsefe
	✓					✓			✓		✓				✓					✓		Biyoloji
	✓					✓			✓		✓					✓				✓		İngilizce
5	19		2	2	4	16		4	17	3	17	7		4	4	11	5	1	21	2		

1.3. Veri Toplama Süreci

Araştırma verileri, nitel veri toplama yöntemlerinden olan yarı yapılandırılmış görüşme formu marifetiyle elde edilmiştir. Çalışma grubu üyelerine sorulan soruların standartlaştırılmış şekilde ve belli bir düzende sıralanmış olmasını temele alan yapılandırılmış görüşme, nicel yöntemle en yakın veri toplama tekniği olmakla birlikte konuyu daha derinlemesine incelemeye olanak tanınması bakımından tercih edilmiştir.¹⁶ Bu çerçevede, ilgili alanyazın taranmış ve yarı yapılandırılmış görüşme soruları, din eğitimi alanında araştırma yapan iki ve bir

¹⁶ Hilal Akman Dömbekci - Mehmet Akif Erişen, "Nitel Araştırmalarda Görüşme Tekniği", *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22/2 (2022), 143.

alan dışı uzmanın görüşleri doğrultusunda hazırlanmıştır. Görüşmeler araştırmacı tarafından yüz yüze yapılmış, tüm çalışma grubu üyeleri mülakat öncesinde bilgilendirilmiştir. Katılımcılarla yapılan görüşmeler ortalama 15-30 dakika arasında tamamlanmıştır.

1.4. Verilerin Analizi

Çalışma sonucunda elde edilen veriler, yazılı ve sözlü materyallerin kodlanarak nicelleştirildiği ve sistemli bir şekilde analiz yapılmasını sağlayan içerik analizi¹⁷ yöntemiyle çözümlenmiştir. Bu çerçevede katılımcılarla yapılan görüşmelerin ses kayıtları, kodlandıktan sonra metin formatına dönüştürülmüştür. Çalışma grubunu oluşturan öğrenciler Ö1, Ö2, Ö3..., meslek dersi öğretmenleri MDÖ1, MDÖ2, MDÖ3... ve okul yöneticileri Y1, Y2, Y3... şeklinde kodlanmış ve çalışma bulguları araştırmanın hedefleri doğrultusunda yorumlanmıştır. Bulgular, belirlenen öğrenci, öğretmen ile yöneticilerin dijital araç bilgi seviyeleri ve öğrenme-öğretme süreçlerine etkisi ana teması altında; öğrenme-öğretme sürecinde kullanılan dijital araçların neler olduğu, dijital araçlarla ilgili eğitim alma durumu ve kullanma yeterliği, içerik hazırlama ve sunum amaçlı kullanma durumu, yeni çıkan donanım ve yazılım ürünlerinin takip edilme durumu, iletişim amaçlı kullanma durumu, günlük yaşama transfer ve uyum durumu, şeklinde üç alt temaya ayrılarak yorumlanmıştır. Katılımcıların verdikleri yanıtların benzerliği ve tekrarı durumu söz konusu olduğu için, her bir cevabı buraya almak yerine sorudaki ana fikri anlamamıza yardım edenler çerçevesinde bir veri seti oluşturulmuştur.

1.5. Araştırmanın Etiği

Bu çalışma, Akdeniz Üniversitesi Rektörlüğü Sosyal ve Beşerî Bilimler Bilimsel Araştırma ve Yayın Etiği Kurulu tarafından 10.01.2023 tarihli, 26 sayılı kararı ve Antalya İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün 7.02.2023 tarih ve 70567774 sayılı kararıyla onaylanmıştır.

2. Bulgular

2.1. Öğrenci, Öğretmen ile Yöneticilerin Dijital Araç Bilgi Seviyeleri ve Öğrenme-Öğretme Süreçlerine Etkisi

Belirlenmiş olan ana ve alt temalarla ilgili öğrenci, öğretmen ve yöneticilerden oluşan tüm katılımcılara, ortak sorularla beraber her bir gruba kendi düzleminde farklılaşan sualler tevcih edilmiştir. İlk soru, öğrenme-öğretme süreçlerinde yararlanılacak olan dijital araçlara ilişkin temel bilgi düzeylerinin ne olduğu, bunun için herhangi bir eğitim alıp almadıklarıyla birlikte yeterlik durumlarını öğrenmeye

¹⁷ Balcı, *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*, 225.

yöneliktir. İkincisi, içerik hazırlarken veya çeşitli mecralarda bulunan görsel ve işitsel materyallerden ders sırasında veya sonrasında destek alıp almadıklarını bilme ile öğrenme süreçlerinde de kullanılacak olan yeni ürünlerin takibini yapıp yapmadıkları ve bu konudaki ilgilerini belirlemek amacıyla sunulmuştur. Üçüncüsü, bu araçların gündelik yaşamda kullanımını ve zihinsel kabul durumlarını belirleme maksadı olduğu kadar özellikle iletişim ve ortam temelli dijital araçlardan eğitimdeki verimi artırmaya dönük destek alıp almadıklarını belirleme hedefi güdülmüştür. Bunlarla birlikte, temalardaki bulguları güçlendirmek amacıyla tüm katılımcılara bu araçları gerekli görüp görmedikleri sorulmuşken; öğretmenlere mahsusen, kullanım sırasında yaşadıkları sorunların neler olduğu, nasıl çözdükleri, yöneticilere hususene ise dijital araç tedarikinde ne tür problemlerle karşılaştıkları gibi sualler de yönlendirilmiştir. Ayrıca, öğrencilere meslek dersi öğretmenlerinin ve yöneticilerin dijital araçları kullanma hususundaki yeterlikleri ve okul yönetiminin donanımsal araçlara ulaşabilmeleri hususundaki tutumlarıyla ilgili görüşlerini öğrenmeye yönelik sualler de tevcih edilmiştir.

2.1.1. Dijital Araç Bilgi Düzeyleri ve Kullanma Yeterlik Durumu

Katılımcıların dijital araçlar hakkında bilgi seviyeleri, eğitim alma durumu ve kullanma yeterlikleriyle ilgili sorulara verdikleri cevaplarda temel yaklaşım, genelde kendi doğallığında oluşan bir bilgilenme ve kullanma sürecinin olduğu yönündedir. Dijital araçları, gündelik yaşamın tüm boyutlarında herkes tarafından her yerde kullanılmakla karşı karşıya bırakılan bir zorunluluk olduğu gerçeği, bu durumun meydana gelmesindeki en temel neden olarak kabul edilebilir. Öğrenci, öğretmen ve yöneticilerden oluşan tüm grup üyelerinin de bu yeni gerçekliğe ve dijital dönüşüm sürecine uygun cevaplar verdikleri ifade edilebilir.

Öğrencilerden elde edilen verilerde, dijital araçlarla ilgili çoğunlukla eğitim alınmadığı ve öğrenmenin kendi doğallığında gerçekleştiği görülmüştür. Açıklamalarda kendi kendine öğrenme, kullandıkça öğrenme, bilinmeyenleri yakın çevreden ve çeşitli internet kanallarından öğrenme gibi yöntemlerle belirli bir becerinin oluştuğu, bununla da yetinildiği ön plana çıkmıştır. Bu kapsamda çoğu öğrenci, dijital araç kullanma hususunda eğitim almadıklarını (Ö3, Ö6, Ö17) buna rağmen kendilerini yeterli görürken (Ö7, Ö8, Ö10) bazı öğrenciler ise eğitim aldığı (Ö1) yönünde görüş beyan etmişlerdir.

Öğretmenlerin dijital araç bilgileri, eğitim alıp almadıkları ve yeterlik seviyeleriyle ilgili yaptıkları açıklamalarda birbirinden farklı durumlar ortaya çıkmıştır. Öğretmenler arasında eğitim almayan (MDÖ7, MDÖ16) ancak kendisini yeterli görenler olmakla birlikte çoğunlukla eğitim aldıkları (MDÖ2, MDÖ3, MDÖ5, MDÖ9, MDÖ17), bazı öğretmenlerin ise ileri düzeyde (MDÖ14, MDÖ15) bilgiye sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu bilgi birikimi ve yeterlik durumu, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından düzenlenen hizmet içi eğitim ve halk eğitim kurslarıyla veya özel gayretlerle elde edilmiştir.

Benzer şekilde çoğu yönetici de dijital araçlarla ilgili eğitim aldığını (Y1, Y2, Y4, Y3, Y16) açıklarken bazıları ise almadıklarını ifade etmeleriyle birlikte okul iş ve işlemlerinde bir sorun yaşamadıklarını (Y8, Y10, Y11) açıklamışlardır. Ayrıca çalışmada kendi kendine ve çevrelerinden destek alıp öğrenenlerin olduğu da belirlenmiştir (Y15, Y19). Eğitim alan yöneticilerin ağırlıklı kısmının MEB tarafından açılan hizmet içi eğitimlerden yararlandıkları görülürken bazılarının ise özel çabalarla, sivil toplum kuruluşlarının yaptığı çalışmalardan veya özel kurslardan ileri düzeyde eğitim aldıkları tespit edilmiştir (Y23, Y24). Katılımcıların hemen hemen hepsi, sosyal medya ve cep telefonunda kullanılan uygulamalar için eğitim almaya gerek olmadığını ve bunları rahatlıkla kullanabildiklerini belirtmişlerdir. Yöneticilerin ağırlıklı kesiminin, dijital araçların kullanımına yönelik eğitim almış olmaları ve içerik hazırlama konusunda dijital yerli olan genç nesle göre daha iyi olduklarını ifade etmiş olmaları da tartışılması gereken dikkat çekici bir husustur.

Tüm katılımcıların bu alt temayla ilgili yöneltilen sorulara verdikleri bazı cevaplar tekrara düşülmeden detaylı bir şekilde aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4: Öğrenci, Öğretmen ve Yöneticilerin Dijital Araç Bilgi Düzey ve Yeterlik Durum Verileri

Kod	Bilgi Seviyesi ve Yeterlik Durumu
Ö1	<i>"Eğitim alıyorum, seviyem çok yüksek değil ama ortanın üstünde."</i>
Ö3, Ö4, Ö5, Ö6, Ö8, Ö10, Ö12, Ö15, Ö17	<i>"Herhangi bir eğitim almadım. Kendi seviyem normal, kullandıkça öğreniyorum. Bilmediklerimi genellikle YouTube'dan video açarak öğreniyorum."</i>
Ö7, Ö13	<i>"Eğitim almadım, elinde büyüyoruz, neredeyse doğuştan biliyorum."</i>
MDÖ1	<i>"Evet, eğitim aldım, bilişim formatörlüğü yaptım, gelişen ve değişen bir şey, takipte zorlanıyorum, ancak kendime yeter durumdayım bu konumda."</i>
MDÖ2, MDÖ3, MDÖ5, MDÖ9, MDÖ17	<i>"Evet, MEB'in açmış olduğu hizmet içi eğitimlere katıldım. Kendimi yeterli görmüyorum."</i>
MDÖ7, MDÖ16	<i>"Kursa gitmedim ama arkadaşlardan sorarak, yaparak, uğraşarak PowerPoint sunusu hazırlayabiliyorum. Yeterliliğimi ise orta düzeyde kabul edebilirim."</i>

MDÖ14, MDÖ15 *“Kendime ait yazılım, donanım, programlama konusunda bayağı bir sertifikam var.”*

Y1, Y2, Y4, Y3, Y16 *“Evet, almıştım. MEB’in vermiş olduğu eğitimleri aldım. Kendi yeterliğimi orta seviyede görüyorum. Word, Excel, PowerPoint kullanımında yeni kuşak öğretmenliğe başlayanlara göre daha iyiyim. Hatta öğrencilere göre de daha iyiyim.”*

Y8, Y10, Y11, Y15, Y19, Y23, Y24 *“Ekstra bir eğitim almadım, kendimi geliştirmeye çalıştım, kendi yeterliliğimi ise orta seviyede görüyorum. Müdür yardımcısı olduğum için kendi alanımla ilgili her türlü şeyi yapabiliyorum.”*

2.1.2. İçerik Hazırlama, Ders Sırasında veya Sonrasında Kullanma ile Yeni Çıkan Ürünleri Takip Durumu

Bu alt temada, işlenen konularla alakalı içeriklerin hazırlanmasına, ders sırasında veya sonrasında dijital araçların kullanılıp kullanılmadığına ve eğitim sektörüne yönelik üretilen donanım ve yazılım tabanlı ürünlerin izlenilip izlenilmediğine yönelik bulgulara ulaşılmaya çalışılmıştır. Öğrenme-öğretme süreçleri; ders öncesinde, ders sırasında ve ders sonrasında diye birbirini takip eden üç basamaktan oluştuğu için sorularda bu durumlarla ilişkilendirilerek yöneltilmiştir.

Öğrenciler öğretmenleriyle ilgili, dijital araç kullanmayı bilmedikleri, bildikleri ancak yeterli oranda bilmedikleri dolayısıyla gereğince uygulama yapmadıkları ve kendilerinden çok daha iyi yeterliği olanların varlığı gibi üç temel hususa yönelik bilgiler vermişlerdir. Öğrencilerden bazılarının, bilgilerini kullanma durumlarını öğretmenlerin yaşına göre değerlendirdikleri belirlenmiştir (Ö2, Ö5). Bazı öğrenciler tarafından, içerik hazırlama mevzusunda, kimi öğretmenlerin çeşitli internet sayfalarında hazır bulunan içeriklerden istifade ettiği kimi öğretmenlerin ise bunun yerine materyalleri kendilerinin hazırladıkları dile getirilmiştir (Ö, Ö10). Bazı öğrenciler, meslek dersleri öğretmenleriyle diğer kültür dersi öğretmenleri arasında kıyas yapmışlardır (Ö4, Ö19). Dijital araçlardan kültür derslerinde daha çok istifade edildiği bir grup öğrenci tarafından beyan edilmiş ve bu durum ders konularından ziyade ilgili ders öğretmenlerinin dijital araçlara yaklaşımıyla ilişkilendirilmiştir (Ö2, Ö5, Ö6). Ayrıca öğrencilerden bazıları, her okulda tedariki yapılmış öğrenci ve öğretmenler tarafından kullanılabilen bilgisayar, yazıcı ve fotokopi cihazlarının olduğunu da dile getirmişlerdir (Ö7, Ö21). Kimi öğrenciler, meslek derslerinin işlenmesi esnasında özellikle Kur’an-ı Kerim dersinde doğru telaffuzun öğrenilmesine ve pekiştirmeye yönelik YouTube platformu üzerinden çeşitli dinlemeler yaptıklarını açıklamışlardır (Ö11, Ö14). Bununla birlikte bazı öğrenciler, öğrenme sürecinin daha eğlenceli geçmesi bakımından, müfredattaki konularla

uyumlu video belgeseller eşliğinde ve hikayeleştirme yoluyla ders işlenmesinin daha uygun olacağını dile getirmiştir (Ö11, Ö17). Eleştirel bir tutumla bazı öğrenciler, bilgisayar sayısındaki yetersizlik, ders dışında kendilerine izin verilmemesi, cep telefonlarının toplanması, bilgisayar laboratuvarının olmaması gibi konulardaki eksiklikleri dile getirmiştir (Ö2, Ö6, Ö7). Öğrenciler arasında, sınıf içinde akıllı tahtaların, sınıf dışında ise bilgisayar, yazıcı ve fotokopi cihazlarının varlığı ve ihtiyaca binaen kullanımı noktasında sorun yaşanmadığına yönelik izahat bulunanların olduğu da belirlenmiştir (Ö5, Ö21). Öğrencilerin çoğu süreçten memnuniyetlerini ifade ederken, bazıları ise yapılanları öğretmen ve yöneticiler bağlamında yeterli bulmadıklarını belirtmiştir (Ö2, Ö6). Yapılan görüşmelerde, eğitimde kullanılabilecek dijital araçlarla ilgili öğrenciler tarafından doğal bir takip sürecinin izlendiği belirlenmiştir (Ö2, Ö4, Ö11). Öğrenciler arasında bu konuları dikkatle takip edenlerin yanı sıra, internet ortamında gezinirken istemeden de olsa bilgi edinenlerin sayısı da oldukça fazladır (Ö14, Ö19, Ö20).

Öğretmenlerin dijital içerik hazırlama ve sunma konusundaki görüşleri “kendim hazırlamıyorum”, “kendi hazırladıklarım olduğu gibi çeşitli dijital platformlardan da destek alıyorum”, “kendim hazırlıyorum” gibi üç farklı görüş etrafında şekillenmiştir. Kendim hazırlamıyorum diyen öğretmenlerin, kendilerini yeterli görmedikleri veya dijital ortamda çok daha iyi hazırlanmış olanların varlığına yönelik açıklama yaptıkları tespit edilmiştir (MDÖ1, MDÖ2, MDÖ5). Kendim hazırlıyorum diyen öğretmenlerin, farklı ortamlardan elde edilen dijital içeriklere güvenmedikleri ve müfredatla uyumlu olmadığı noktasından hareket ettikleri anlaşılmıştır. Hazırladıklarımı olduğu gibi çeşitli sitelerden alıyorum diyen öğretmenlerin çoğunun, bu içerikler üzerinde kesme ve kırpma gibi düzenleme yaptıkları ve sonrasında sınıfa taşıdıkları tespit edilmiştir (MDÖ12, MDÖ13). Öğretmenlerin bir kısmı, okulda farklı bir Kur’an-ı Kerim sınıfı olduğuna, dersleri bu ortamlarda işlemenin avantajlı yönlerine vurgu yapmıştır (MD2, MDÖ24). Meslek derslerinin farklı branşlarında kullanılabilen içeriklerin ve yazılım tabanlı uygulamaların öğrenme-öğretme süreci açısından sağladığı avantajlara, verilen örneklerle dikkat çeken öğretmenler olmuştur (MDÖ3, MDÖ19). Öğretmenlerin bazıları, okul yönetiminin dijital araçları tedarik, oluşan sorunların giderilmesi, kullanımı kolaylaştırma gibi hususlarda kendilerine ve öğrencilere yardımcı olduklarını ifade etmişlerdir (MDÖ3, MDÖ22). Bu durum, tüm paydaşları memnun ettiği gibi dijital araçlardan yararlanma açısından iyi bir okul ikliminin oluşturulduğu anlamına gelebilir. Dijital araçlarla ilgili gelişmeleri merakla takip edenler olduğu gibi, bunu gerekli görmeyenlerin de olduğu anlaşılmaktadır. Öğretmenler, internet gezinmelerinde veya sosyal medya kanalları aracılığıyla iletişim kurulduğunda, bu ürünlerle ilgili gelişmeleri fark edip bilgi edindiklerini ifade etmişlerdir (MDÖ1, MD2, MDÖ3, MDÖ7, MDÖ15).

Yöneticilerin cevaplarından, meslek dersi öğretmenlerinin dijital araçlara ulaşım konusunda sorun yaşamadıkları, her sınıfta akıllı tahta, sınıf dışında ise herkesin erişebildiği bilgisayar, yazıcı ve fotokopi gibi cihazların olduğu, bazı

okullarda ise dijital araçlarla özel olarak donatılmış Kur'an-ı Kerim sınıflarının mevcudiyeti anlaşılmaktadır (Y1, Y3). Yöneticilerin bazıları, çoğu meslek dersi öğretmenin dijital araçları kullanmayı bildiğini ve aktif kullandıklarını dile getirirken, bazılarının ise yaşlarıyla ilişkilendirerek yetersiz olmakla birlikte kendilerini geliştirmediklerini ifade etmişlerdir (Y19, Y23). Genel olarak dijital araçlarla ders işlemenin yararlı olduğunu dile getirenlerin yanı sıra sadece bu tür araçlarla ders işlemeyi doğru bulmayanların varlığı da söz konusudur (Y4). Yapılan açıklamalardan, okul iş ve işlemlerinde kullanılan uygulamaların okul yönetimini kolaylaştırdığına dönük bir yaklaşımın olduğu kabul edilebilir. Öğrenme-öğretme sürecinin bir parçası olan okulun tanıtımının, reklamının ve çeşitli duyuruların bu araçlar vasıtasıyla yapılması, yöneticilerin dijital dönüşüme ayak uydurduklarına ve gerekli sorumlulukları yerine getirdiklerine dönük bir işaret olarak değerlendirilebilir (Y18, Y20). Yöneticiler arasında dijital ürünlerle ilgili gelişmeleri kaçınılmaz, zorunlu ve doğal bir sürecin parçası olarak değerlendirenler olduğu gibi sosyal medya kanallarından, teknoloji haber sitelerinden, çevrelerinde gerçekleşen konuşmalardan ve resmi uygulamalar üzerinden izleyenlerin de sayısının fazla olduğu belirlenmiştir (Y1, Y2). Bazı yöneticilerin yalnızca ihtiyaç duydukları konularda öğrenmeyi tercih ettikleri anlaşılmaktadır (Y3, Y11).

Bu alt temayla ilgili yöneltilen sorulara verilen bazı cevaplar tekrara düşülmeden detaylı bir şekilde aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 5: Katılımcıların İçerik Hazırlama, Ders Sırasında veya Sonrasında Kullanma ile Yeni Çıkan Ürünleri Takip Durum Verileri

Kod	İçerik Hazırlama ve Kullanma ile Ürünleri İzleme Durumu
Ö1, Ö2, Ö4, Ö8, Ö10, Ö12	<i>"Meslek dersi hocalarımız etkileşimli tahtayı kullanıyorlar, biz de derste hocamız talep ettiği takdirde veya aldığımız ödevi sunarken kullanıyoruz. Okul yönetimi, bilgisayar kullanma konusunda bizlere yardımcı oluyor."</i>
Ö2, Ö5, Ö6, Ö7, Ö21	<i>"Ben yeterli görmüyorum. Açıkçası ben okul yöneticilerinin sorumluluklarını yerine getirdiklerini düşünmüyorum. Özellikle öğretmenlerin yaşı itibarıyla teknolojinin uzağında olduklarını düşünüyorum. Meslek dersi öğretmenlerimizi, mesela diğer derslere göre kıyasladığımızda yeterli bulmuyorum."</i>
Ö2, Ö4, Ö11, Ö14, Ö19, Ö20	<i>"Ders ve kişisel gelişim amaçlı haberleri takip ediyorum. Onun haricinde YouTube'dan videolar izliyorum. Teknolojiyle ilgili herhangi bir gelişme telefonda karşıma çıkınca öğreniyorum, özel bir merakla araştırma yapmıyorum."</i>

Ö11, Ö17	<i>“Belgeseller olsa derslerdeki konularla uyumlu olarak, yine müfredattaki, kitaplardaki konulara uyumlu videolar olsa daha iyi olabilir. Öğretmenler konuları daha çok hikâyelerle düz anlatım şekli değil de hikâye tarzı anlatabilirlerse daha güzel olur.”</i>
MDÖ2, MDÖ5 MDÖ11, MDÖ7, MDÖ17, MDÖ18	<i>“Sınıflarda etkileşimli tahta, konferans salonunda ise projeksiyon cihazını kullanıyoruz. İçerikleri internette temin ediyorum.”</i>
MDÖ12, MDÖ13	<i>“Slaytları kendim hazırlıyorum, asla başka bir yere güvenmiyorum. Onun dışında animasyon video gibi içerikleri de belirli sitelerden bakabiliyorum. Kendim internette olan sunuları değişiklik yaparak, ekleme çıkarma yaparak uyarlıyorum.”</i>
MDÖ22, MDÖ24	<i>“Okulumuzda özel tasarımı Kur’an-ı Kerim sınıfı birkaç adet bulunmaktadır. Okul yönetimi gerekli donanımsal tedariki sağlıyor, herhangi bir maddi aksaklık, ulaşamama, arızalanma gibi durumlarda çok hızlı hareket edebiliyorlar.”</i>
MDÖ1, MD2, MDÖ3, MDÖ7, MDÖ15	<i>“Teknoloji haber kanallarını takip ediyorum. Ayrıca bu tür gelişmeleri duymak için ekstra çok fazla bir şey yapmaya gerek yok, zaten bu tür haberler her kanaldan rahatlıkla bize ulaşıyor.”</i>
Y1, Y3, Y19, Y23	<i>“Eğitimde dijital araçlar mutlaka kullanılmalı, sadece meslek derslerinde değil diğer derslerde de kullanılmalı. Okulumuzda fotokopi makineleri var. Ayrıca, bir Kur’an-ı Kerim sınıfı da var, öğretmenler hafızlık eğitimi için özellikle orayı da kullanıyorlar.”</i>
Y4	<i>“Özellikle öğrencilerin elinde bulunan cep telefonları farklı konulara, farklı ve yanlış içeriklere gidilmesi sıkıntı yaratıyor. Burada yararından çok zararı başlayabilir diye düşünüyorum.”</i>
Y18, Y20	<i>“Yönetim açısından resmi duyuların yapılması, yazışmaların yapılması, eskiden kullanılan imza klasörleri yerine, bunlar dijital ortamda çok daha kolay oluyor.”</i>
Y1, Y2, Y3, Y11	<i>“Genelde internet ortamından takip ediyorum. Dijitalleşmeyle ilgili bilgiler eninde sonunda önümüze geliyor, zaten gerek telefon gerekse de bilgisayar üzerinden biz istemesek de bir şekilde önümüze geliyor.”</i>

2.1.3. Eğitime Yönelik İletişim Amaçlı Kullanma, Günlük Yaşama Transfer ve Uyum Durumu

Donanım ve yazılım ürünlerinden oluşan birçok dijital araç; öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin ders içeriği, bilgilendirme, takip, duyuru gibi amaçlarla kendi aralarında eğitim süreçlerini destekleyecek paylaşımlar yapmalarına olanak tanımaktadır. Cep telefonu ve bilgisayar gibi donanımlar ile WhatsApp, Telegram, YouTube, EBA, Zoom, Microsoft Teams gibi yazılımlar en çok kullanılan platformlardır. Öğretmenler ve yöneticiler, öğrenci izleme ve denetimi, idari bildirimler, okul tanıtımları ve reklamlarının yapılabilmesi amacıyla iletişim ve sosyal medya araçlarından destek almaktadırlar. Ayrıca, velilerle dijital araçlar üzerinden çok daha rahat ve hızlı bir şekilde iletişim de kurulmaktadır.

Öğrencilerle yapılan görüşmelerde genel olarak içerik aktarımında kullanılan dijital iletişim araçlarının 9 ve 10. sınıflarda kullanıldığı, 11 ve 12. sınıflarda ise meslek dersleri dışındaki branşların öğretmenleriyle bu araçlar üzerinden çeşitli paylaşımlar yapıldığı anlaşılmaktadır. Bunun için öğrencilerle sınıf bazlı gruplar oluşturulmuştur (Ö1, Ö8). Öğrencilerden bazıları, okul içinde ve dışında, evde, yolda yani her yerde kullanılan dijital ürünler olduğunu söylemiştir (Ö7, Ö11). Bazı öğrencilerin ifadelerinden eğitim almaya bile gerek olmadan öğrendikleri ve ihtiyaçlarını karşıladıkları dijital araçlarla herhangi bir uyum sorunu yaşamadıkları anlaşılmaktadır (Ö7, Ö9). Öğrencilerin, öğretmenlerin ve yöneticilerin dijital araçları sıkça kullandıklarını belirtmeleri, dijitalleşmeyi benimsediklerini ve bunu öğrenme-öğretme sürecinde gerekli gördüklerini göstermektedir (Ö4, Ö5). Öğrencilerin, bu araçların aşırı ve bilinçsiz kullanımının ortaya çıkartabileceği sorunların farkında olmaları oryantasyon sürecinde önemli bir yaklaşım olarak kabul edilebilir (Ö17, Ö23, Ö24).

Öğretmenlerin, öğrencilerde olduğu gibi, bu temaya ilişkin farklı sorulara verdikleri cevaplarda içeriklerin paylaşımı konusunda iletişim araçlarını yoğun şekilde kullandıkları belirlenmiştir (MDÖ9, MDÖ14). Bu bağlamda, öğretmenlerin öğrencilerle sınıf grupları oluşturduğu ve derslerde işlenen konuların pekiştirilmesi amacıyla çeşitli ödevler ve içerikler paylaştığı anlaşılmaktadır (MDÖ2, MDÖ17). Öğretmenlerin bir kısmı, akıllı telefonlara yüklenmiş uygulamalar, e-posta ve SMS gibi dijital sosyal iletişim ağları aracılığıyla iletişim kurduklarını belirtmişlerdir (MDÖ2, MDÖ9, MDÖ14, MDÖ17). Öğretmenlerin bazılarına göre, dijital ağlar sayesinde öğretmenler, zaman ve mekândan bağımsız olarak öğrencileriyle bağlantıda kalabilirler (MDÖ17, MDÖ22). Görüşmelerden elde edilen bazı verilere göre öğretmenlerin, öğrencilerle yöneticilerin ise öğretmen, öğrenci ve velilerle dijital iletişim araçları üzerinden haberleşip bilgi alışverişinde buldukları söylenebilir (MDÖ9, MDÖ14). Bazı öğretmenlerin ifadelerinden, günlük hayatın akışı içerisinde dijital araçlarla muhatap oldukları ve bunları özellikle eğitim alanında sıklıkla kullandıkları anlaşılmaktadır. (MDÖ1, MDÖ4, MDÖ12). Sorulara verilen bazı cevaplara göre öğretmenlerin, sosyal medya araçlarını ve dijital uygulamaları öğrenme-öğretme sürecinin bir parçası olarak değerlendirmeleri, bu araçlardan

öğrenci ve velilerle iletişim kurma amacıyla faydalanmaları önem arz etmektedir (MDÖ2, MDÖ9, MDÖ14, MDÖ17). Bu bakımdan, bu tür teknolojilerin kullanımını öğretmenlerin, normal hatta gerekli görmeleri oryantasyon konusunda dikkate değer bir yargı olarak kabul edilebilir (MDÖ17, MDÖ22).

Yöneticilerden bazıları, sağlıklı bir okul iklimi ve kültürü oluşturmada, öğrencilerin ve velilerin aidiyet duygusunu geliştirmede dijital araçlarla içerik paylaşımının yararlı olduğunu belirtmişlerdir (Y1, Y2,). Meslek derslerinde dijital araçların kullanılması gerektiği konusunda ortak görüş vardır (Y9, Y22, Y24). Yöneticiler bu durumu, dersin daha kolay işlenmesi, daha fazla içeriğe ulaşılması ve sınıf dışında da takip ve pekiştirmeye yardımcı olması gibi avantajlarla açıklamışlardır (Y4, Y5). Yöneticiler tarafından dijital iletişim araçlarının, eğitim sürecine ve okul yönetimine olumlu katkı sağladığı değerlendirilmektedir (Y4, Y5). Yöneticilerin ayrıca, okulun tanıtılması, velilere ulaşılabilmesi için okul Web sayfaları ve gruplar oluşturdukları da görülmüştür (Y10, Y18). Dijital iletişim araçlarının, yönetimi hızlandırma, hata oranını düşürme ve tüm grup üyelerine eksiksiz ulaşma gibi avantajlar sağladığı anlaşılmaktadır (Y1, Y2). Görüşmelerden elde edilen bazı verilere göre velilerin, okul faaliyetlerine daha yoğun katılımını sağlamak amacıyla, oluşturulan gruplar ve okul Web sitesi üzerinden paylaşımların yapıldığı belirlenmiştir (Y1, Y2, Y4, Y5). Kimi yöneticiye göre öğrenciler, bu araçları hem iletişim ve sosyalleşme için hem de ders konularını takip etmek ve araştırma yapmak için kullanmalıdırlar (Y4, Y5). Bu çerçevede, öğrencilerin sahip oldukları bilgi ve uygulamaların, dijital dönüşüme uyum sağlamada daha bilinçli bir farkındalık düzeyi oluşturacağı değerlendirilebilir. Yöneticiler günlük yaşama transfer konusunu, müze gezilerinde kullanılan karekod, ulaşım da yararlanılan navigasyon, her an birlikte olunan cep telefonu gibi ürünleri örnek vererek açıklamışlardır (Y9, Y18). Ayrıca yöneticiler, dijital teknolojinin hızla geliştiğini ve buna uyum sağlamanın zor olduğunu da ifade etmektedirler (Y10, Y18, Y22, Y24). Bu durum, dijital dönüşüme yönelik oryantasyon konusunda önemli bir yaklaşım olarak değerlendirilebilir.

Bu alt temayla ilgili sorulara verilen bazı cevaplar, tekrara düşülmeden detaylı bir şekilde aşağıdaki tabloda sunulmaktadır.

Tablo 6: Katılımcıların Eğitime Yönelik İletişim Amaçlı Kullanma, Günlük Yaşama Transfer ve Uyum Durum Verileri

Kod	İletişim Amaçlı Kullanma, Günlük Yaşama Transfer ve Uyum Durum Verileri
Ö1, Ö8	<i>“Duyuru, bilgilendirme, ödevlendirme ve takip hususunda WhatsApp gibi sosyal medya araçları kullanılıyor. 11. sınıfta olduğumuz için okulumuzda sayısal derslere daha çok önem</i>

	<i>veriliyor, dolayısıyla meslek dersi öğretmenleri çok fazla kullanmıyor."</i>
Ö7, Ö9, Ö11	<i>"Her tarafta teknoloji var diyebilirim; evde kullandığımız tüm araçlar neredeyse tamamı teknolojik araçlar. Bu vakitten sonra bilgisayarlar her zaman hayatımızın içinde olacak."</i>
Ö4, Ö5	<i>"Paylaşımlarda en çok EBA kullanılıyor. Bunun dışında daha çok WhatsApp uygulamasını kullanıyorlar."</i>
Ö17, Ö23, Ö24	<i>"Günlük hayatta birçok işimizi görüyor, navigasyon gibi araçlar işimize yarıyor. Ben dijital araçları araştırdım bu kadar da hayatımızın merkezine koymamalıyız, kendi kendimize de işimizi görsek daha iyi olur diye düşünüyorum."</i>
MDÖ1, MDÖ4, MDÖ12	<i>"Dijital araçlar günlük hayatımızın içerisinde. Her alanda kullandığımız ürünlerden okuldaki araçlara kadar birçok şey, her alanda internete bağlantılı araçlar aklıma geliyor."</i>
MDÖ2, MDÖ9, MDÖ14, MDÖ17	<i>"Girdiğim bütün sınıflarda kendi mail adresim dâhil cep telefon numaramı veririm. Bizlerde dersine girdiğimiz sınıfların WhatsApp gruplarına üyeyiz. Öğrenci ve veli gruplarının hepsiyle iletişime geçiyoruz."</i>
MDÖ17, MDÖ22	<i>"Sınıf dışı ortamlarda WhatsApp üzerinden iletişim kurmaya çalışıyoruz. Hangi öğrencimizin verilen cüzleri hangi seviyede okuduğuna dair takip etme imkânı buluyorum."</i>
Y1, Y2, Y4, Y5	<i>"Okulda yapılacak faaliyetler açısından tüm iletişim araçlarını kullanıyoruz, okulun reklamının, tanıtımının yapılmasını da bu araçlarla yapıyoruz. İyi bir okul iklimine ulaşabilmede çocuklar dijital araçlarla mutlaka iletişim hâlinde oluyor."</i>
Y9, Y18	<i>"Hayatı kolaylaştırıyor, bir adresi bulma konusunda ilgili sitenin adresi yönlendiriyor ya da oranın tarihi, kültürel bilgilerini karekodlar vasıtasıyla öğrenebiliyorsunuz."</i>
Y10, Y18, Y22, Y24	<i>"İletişimin hızlı olmasından kaynaklı çabuk ulaşabiliyoruz kişilere fakat WhatsApp grupların çok olması, insanlar artık özellikle orta yaşlardaki insanların ilgisini azalttı."</i>

Dijital teknoloji, yazılım, donanım iletişim ve ortam temelli araçlarla, eğitimin tüm kademelerini ve farklı çözümlerle eğitim paydaşlarının tamamını çevrelemektedir. Öğrenci, öğretmen ve yönetici merkezli dijital araçlar birbirini gerektirerek geniş bir spektrum oluşturmaktadır. Bu bağlamda meslek derslerinin öğretiminde öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin hangi dijital araçlardan nasıl istifade ettiği çalışma süresince tartışılmıştır. Ayrıca, okul ortamının donanım olarak bu araçlara sahip olup olmadığı, olumlu-olumsuz yönlerinin neler olduğu, yani kısaca öğretim sürecinde bu araçların rolünün ne olduğu elde edilen verilerle yorumlanmaya çalışılmıştır.

Tartışma, Sonuç ve Öneriler

Çalışmada katılımcı öğrencilerin dijital araçlarla ilgili bilgi seviyeleri ile eğitim durumlarının ve yeterliklerinin oluşumunun genelde doğal bir öğrenme suretiyle gerçekleştiği sonucuna ulaşılmıştır. Ekseriyetle kendi kendine öğrenme, kullandıkça öğrenme ve bilinmeyenleri yakın çevreden veya çeşitli internet kaynaklarından öğrenme gibi yöntemlerle belirli beceriler kazanılırken grup üyeleri arasında kendisini dijital araç kullanma hususunda yeterli gören öğrenciler çoğunluktadır. Öğretmen çalışma grubu içerisinde eğitim almayanların sayısı oldukça az olmakla birlikte çoğu, içerik üretme veya hazır içerikleri çeşitli internet mecralarından alıp sınıfta paylaşma hususunda kendisini yeterli görmektedir. Bununla beraber, bazı öğretmenlerin ileri düzeyde bilgi sahibi oldukları da oldukça dikkat çekici bir sonuçtur. Genellikle alınan eğitimlerin, MEB tarafından düzenlenen hizmet içi eğitim ve halk eğitim kurslarıyla veya özel gayretlerle sağlandığı gözlemlenmiştir. Söz konusu bulgu, Demir ve Cesur'un çalışmasındaki, öğretmenlerin dijital uygulamalar hakkında öğrendikleri bilgileri çeşitli kurs ve hizmet içi eğitimler aracılığıyla elde ettikleri ancak en önemlisinin işbaşındaki öğrenmenin olduğu sonucuyla benzerlik göstermektedir.¹⁸ Ayrıca araştırmada, çoğu yöneticinin dijital araçlar konusunda eğitim aldığı, bazılarının ise eğitim almamasına rağmen okul iş ve işlemlerinde herhangi bir sorun yaşamadığı da görülmüştür. Araştırma verilerine göre, yöneticiler de öğretmenler gibi dijital araç kullanma hususundaki birikimlerini MEB tarafından açılan hizmet içi eğitimler ve özel çabalarla elde etmişlerdir. İdarecilerin dijital araçları kullanmaya yönelik olumlu tutumları, Eren ve Kurt tarafından yapılan araştırmadaki, okul müdürlerinin okul iş ve işlemleriyle birlikte öğrenme-öğretme sürecinde bu teknolojileri kullanmaya çalıştıkları sonucuyla paralellik arz etmektedir.¹⁹

¹⁸ Ömer Demir – Fatma Cesur, "DKAB ve İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Derslerinde Kullandıkları Öğretim Teknolojileri-Materyaller ve Konuya İlişkin Görüşleri", *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (2019), 93.

¹⁹ Esra Eren - A. Aşkın Kurt, "İlköğretim Okul Müdürlerinin Teknoloji Liderliği Davranışları", *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4/2 (2011), 235.

Araştırma neticesinde öğrenci, öğretmen ve yöneticilerle yapılan görüşmelerde imam-hatip lisesi meslek derslerinin öğretiminde dijital araçların rolünün çok boyutlu bir niteliğe sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca sınıflarda, akıllı tahtaların ders sırasında öğrenci ve öğretmenler tarafından kullanılmasının, dersin daha etkili ve eğlenceli geçmesiyle birlikte interaktif bir ortamın şekillenmesine de vesile olduğu tespit edilmiştir. Bu durum, Karakuş'un araştırmasında yer alan, akıllı tahtanın görsel yönü, interaktif etkileşime olanak ve zaman tasarrufu sağlaması ile ders içeriklerini anlamaya yönelik kolaylaştırıcı etkisi gibi bulgularla benzerlik göstermektedir.²⁰ Araştırmanın değerlendirmeye tabi tuttuğu içerik hazırlama, ders sırasında veya sonrasında kullanma ile yeni çıkan ürünleri takip etme alt teması hakkında öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin birbirine yakın durumlar arz ettikleri tespit edilmiştir. Araştırmada elde edilen bulgulara göre öğrencilerin hemen hepsi, yaşı ileride olan öğretmenlerini dezavantajlı görmüşlerdir. Bununla birlikte öğrenciler, sınıfta kendileriyle paylaşılan içeriklerin ağırlıklı kısmının farklı internet sayfalarından elde edilmiş olduğu yönünde görüş belirtmiştir. Araştırmanın ulaştığı bir diğer sonuca göre ses, görüntü veya metinden oluşan dijital içeriklerin, öğrenciler arasında ve öğretmenlerle paylaşılmasının, öğrenme sürecine olumlu katkı sağladığı söylenebilir. Ayrıca, dijital araçların sağladığı iletişim imkânlarının, taraflar arasındaki zaman ve mekân sorununu çözerek öğrenmeyi sürekli hale getirdiği ve bunun başarı katsayısının artmasına yardımcı olduğu da ifade edilebilir. Konuyla ilgili Seveli ve Küçüksille'nin öğrenci ve öğretmenlerin okul ortamı dışında iletişim halinde olmalarının ders dışı aktivitelerdeki başarı oranlarını yükselteceğine dair elde ettikleri sonuç, bu araştırmanın bulgularıyla örtüşmektedir.²¹

Çalışmada öğrencilerden bazılarının, dijital içerik üretme ve bunları sınıf içinde ve dışında kendileriyle paylaşım noktasında meslek dersleri öğretmenlerini diğer kültür dersi öğretmenleriyle kıyasladığı ve meslek dersi öğretmenlerini daha isteksiz ve yetersiz buldukları görülmüştür. Ayrıca araştırmada, öğrencilerin sınıf içinde akıllı tahtaların, sınıf dışında ise bilgisayar, yazıcı ve fotokopi cihazlarının kullanımı noktasında daha özgür davranmak istedikleri sonucuna ulaşılmıştır. Bununla birlikte öğrencilerin çoğunda, öğrenme sürecinde yapılanlarla ilgili bir memnuniyet oluştuğu ancak uygulamaları öğretmen ve yöneticiler bağlamında yeterli bulmadıkları tespit edilmiştir. İlgili bulgular, Ceylan ve Şimşek'in araştırmasındaki; öğretmenlerin dijital öğretim materyallerinden etkili bir biçimde destek almamalarının, bu araçlara yeterli derecede ilgi göstermemelerinin ve öğrencileri uygulama süreçlerinde aktifleştirmemelerinin öğrencilerin dijital araçlara

²⁰ İsmail Karakuş - Sena Karakuş, "Akıllı Tahta Kullanımına Yönelik Ortaöğretim Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi", *Turkish Journal of Educational Studies* 4/2 (2017), 25.

²¹ Onur Seveli - Ecir Uğur Küçüksille, "Bulut Bilişimin Eğitim Alanında Uygulanması", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 16/3 (2012), 251.

karşı ilgisiz kalmalarına ve materyalleri amacı dışında kullanmalarına neden olduğu sonuçlarıyla paralellik arz etmektedir.²²

Araştırma sonucunda, öğrenciler arasında dijital araçlar konusundaki gelişmeleri dikkatli bir şekilde takip edenlerin yanı sıra, internet ortamında gezinirken istemeden de olsa bilgi sahibi olanların sayısının fazla olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca, öğretmenlerin çoğunun dijital içerikleri kendilerinin üretmediği, bunun nedenini ise internet platformlarında çok daha iyi hazırlanmış içeriklerin mevcudiyetiyle açıkladıkları görülmüştür. Bununla beraber bazı öğretmenlerin, müfredatla uyumlu içerik oluşturma ve elde etme konusunda endişelerinin olduğu da belirlenmiştir. Verilerden yola çıkarak öğretmenlerin, çeşitli internet sayfalarında ulaştıkları içerikleri derste işlenen konularla uygunlaştırdıktan sonra paylaştıkları söylenebilir. Elde edilen bulgular, Hakkari ve arkadaşlarının araştırmasında yer alan, öğretmenlerin sunum hazırlamada yeterli düzeylerinin iyi olduğu ancak bu içerikleri indirebilecek yardımcı uygulamalar hususunda istenilen düzeyde bilgiye sahip olmadıkları yönündeki sonuçla kısmi olarak benzerlik göstermektedir.²³ Bununla birlikte öğretmenlerin de öğrenciler gibi internet ortamından her türlü bilginin kendilerine aktığını gerekçe göstererek dijital araçlarla ilgili gelişmeleri merakla takip etmedikleri görülmüştür. Araştırmada yöneticilerin ifadesi neticesinde, öğrenci ve meslek dersi öğretmenlerinin dijital araçlara ulaşım konusunda sorun yaşamadıkları tespit edilmiştir. Aynı grup üyeleriyle yapılan görüşmeler sonucunda, bazı okulların dijital donatı açısından daha avantajlı olduğu ve bu okullarda özel olarak hazırlanmış Kur'an-ı Kerim sınıflarının bulunduğu verilerine de ulaşılmıştır. Ayrıca, yöneticilerin de öğrenciler gibi bazı meslek dersi öğretmenlerinin ilerleyen yaşlarından kaynaklı sınıf ortamında pek fazla dijital araç kullanmadıkları yönünde görüş beyan ettikleri görülmüştür. İdarecilerin kendileri açısından okul yönetiminin, dijital araçlar sayesinde daha fazla kolaylaştığı ve süreçten memnun oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Benzer şekilde, yöneticilerin bu araçları okulun tanıtımı, reklamı ve çeşitli duyurular için sıkça kullandıkları tespiti de yapılmıştır. Bunlarla birlikte araştırma verilerinden, yöneticilerin sosyal medya kanallarının yanı sıra resmi uygulamalar üzerinden de süreci izledikleri ve dolayısıyla dijital ürünlerle ilgili gelişmeler için çok fazla çaba sarf etmelerine gerek kalmadığı yönünde bir sonuç elde edilmiştir. Bu bulgular; Günbayı ve Işık'ın, yöneticilerin bağlı oldukları İlçe Milli Eğitim Müdürlükleriyle tüm yazışmalarını ve evrak takiplerini internet üzerinden yaptıkları ve bu uygulamadan çok memnun oldukları tespitiyle örtüşmektedir.²⁴

²² Tuncay Ceylan - Eyüp Şimşek, "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğretim Materyali Kullanım Süreçlerinde Karşılaştıkları Sorunlar", *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (2023), 282.

²³ Fidan Hakkari vd., "Öğretmenlerin Bilgisayar Yeterlikleri ve Öğretimde Teknoloji Kullanımına İlişkin Algılarının Çeşitli Değişkenler Bakımından İncelenmesi", *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 10/2 (2015), 473.

²⁴ Günbayı - Işık, "Kitle İletişim Araçlarının Eğitime Etkilerine İlişkin Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşleri: Bir Durum Çalışması", 136.

Çalışmada eğitime yönelik iletişim amaçlı kullanma, günlük yaşama transfer ve uyum konusunda da öğrenci, öğretmen ve yöneticilerin birbirine yakın ifadelerle değerlendirme yaptıkları görülmüştür. İmam-hatip liselerinde kademe ilerledikçe meslek dersi branş çeşitliliği ve ders saat sayısı çok fazla değişmemekle birlikte öğrencilerin çoğundan, meslek derslerindeki uygulama bazlı ağırlığın, sınıf seviyesi ilerledikçe hafifletildiği yönünde görüş beyan ettikleri görülmüştür. Görüşmelerden elde edilen veriler çerçevesinde öğrencilerin bu durumu, sınav odaklı bir eğitimin yapılmasına ve dolayısıyla ağırlıklı olarak meslek dersi öğretmenleri dışındaki öğretmenleriyle paylaşım amaçlı dijital gruplar oluşturmalarına bağlayarak açıkladıkları belirlenmiştir. Ayrıca diğer grup üyelerinin verdiği bilgiler muvacehesinde gönüllülük esasına dayalı yapılan iletişimin, öğrenciler arasında kurulan grupların yanı sıra, öğretmenler ve okul yönetimi ile öğrenci ve veliler arasında oluşturulan yarı resmi gruplar aracılığıyla yapıldığı da tespit edilmiştir. Bu iletişim süreci, öğretmenlerin duyuru yapmak, sohbet etmek ve içerik paylaşmak için bu araçlardan yararlanmaları, yöneticilerin ise idari işlemleri yürütmek üzere ilgili araçlardan destek almalarıyla şekillenmiştir. Söz konusu veriler, Bak ve arkadaşlarının dijital grup oluşturulmasının genel olarak velilerin zamandan tasarruf sağlaması ve kontrolü kolaylaştırması bakımından oldukça memnun oldukları bulgusuyla benzerlik göstermektedir.²⁵

Araştırma verilerine göre öğrencilerin, okul içinde ve dışında, evde, yolda yani her yerde kullanılan dijital ürünlerin varlığından hareketle herhangi bir uyum sorunu yaşamadıkları görülmüştür. Bununla birlikte öğrencilerin, dijital araçları aşırı ve bilinçsiz kullanmanın yaratabileceği sorunlar hakkında görüş beyan etmeleri, dijital okuryazarlık hususunda belirli bir bilinç seviyesinde olduklarına işaret olarak kabul edilebilir. Öğretmenler, bu temaya ilişkin sorulara yanıt verirken iletişim araçlarını yoğun şekilde kullandıklarını ifade etmişlerdir. Okul dışında sürekli temasta kalabilmek için öğretmenler, öğrencilerle birlikte bazı dijital uygulamalar yoluyla sınıf grupları oluşturduklarını ve derslerde işlenen konuları pekiştirmek amacıyla burada çeşitli ödevler ve içerikler paylaştıklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin öğrencilerle, yöneticilerin ise öğretmen, öğrenci ve velilerle dijital iletişim araçları üzerinden bilgi alışverişinde bulduklarının belirlenmiş olması bu uygulamaların çok daha yoğun olarak kullanıldığının anlaşılmasını kolaylaştırmıştır. Bu bulgular, Balcı ve Tezel Şahin'in araştırmasındaki öğretmenlerin velilerle etkileşimde hızlı ve kolay iletişim sağlamak, velileri bilgilendirmek, fotoğraf ve video paylaşabilmek, okulda yapılan etkinlikleri bildirmek amacıyla WhatsApp gruplarını tercih ettikleri yönündeki tespitleriyle paralellik arz etmektedir.²⁶

²⁵ Gökhan Bak vd., "Öğrenci Velilerinin Whatsapp Guruplarının Oluşturulması Konusundaki Görüş ve Önerilerinin İncelenmesi", *Social, Mentality and Researcher Thinkers Journal* 4/14 (2018), 1108.

²⁶ Aslı Balcı – Fatma Tezel Şahin, "Öğretmen-Aile İletişiminde WhatsApp Uygulamasının Kullanımı", *GEFAD / GUJGEF* 38/2 (2018), 767.

Çalışma sonucunda öğrenme-öğretme süreçlerinde kullanılan paylaşım ağlarının önemli oranda kalıcı öğrenmeye katkı sunduğunun ve ders öncesinde yapılacak hazırlıklarda veya ders sonrasındaki tekrar ve pekiştirme aşamalarında da destek alınabileceğinin tespiti yapılmıştır. Elde edilen veriler neticesinde, öğrencilerin ödevlerini veya kendi özel hazırlıklarını arkadaşlarıyla paylaşması ile öğretmenlerin de temrin maksatlı ödevlendirmelerde bu dijital araçlardan yararlanmasının derslerin daha aktif geçmesine zemin oluşturabileceği görülmüştür. Konuyla ilgili Yılmazsoy ve Kahraman'ın²⁷ eğitimde WhatsApp uygulamasını kullanmanın öğrencilerin başarı düzeyleri üzerinde etkili olacağına yönelik elde ettikleri sonuç bu araştırmanın bulgularıyla örtüşmektedir. Görüşmeler neticesinde öğretmenlerin de öğrenciler gibi günlük hayatlarında ve eğitimde dijital araçları sıkça kullandıkları ve bunu normal gördükleri anlaşılmıştır. Çalışmanın elde ettiği bir diğer bulgu ise yöneticilerin de meslek derslerinin öğreniminde, dijital araçların kullanılması gerektiği konusunda ortak bir görüşe sahip oldukları yönündedir. İdarecilerin verdiği bilgilerde, dijital iletişim araçlarının eğitim ve okul yönetimine olumlu katkı sağladığı fikri ön plana çıkmıştır. Yöneticiler dijital iletişim araçlarının olumlu yöndeki katkısını, okulun tanıtımını yapma, yönetimi hızlandırma, hata oranını düşürme ve tüm grup üyelerine ulaşma gibi kolaylık anlamına gelebilecek ifadelerle nitelendirmişlerdir. Bu durum, Demirkol ve arkadaşlarının yaptıkları araştırmadaki, yöneticilerin dijital yetkinliklerinin iyi olmasının, okulun teknolojik yeniliklere ayak uydurmayı sağlayacağı, tüm bileşenlerin motivasyonlarını arttıracığı ve yöneticinin diğer çalışanlara rehberlik yapabileceği yönünde elde ettikleri sonuçla benzerlik göstermektedir.²⁸ Araştırmadan elde edilen bir diğer sonuç ise velilerin okul faaliyetlerine katılımını artırmak için sanal grupların oluşturulmasının ve duyuru gibi paylaşımların okul Web sitesi üzerinden yapılmasının genel olarak okul iklimine katkı sunduğudur. Ulaşılan bu bulgu, Arıcan ve Mutlu'nun araştırmasındaki, olumlu okul iklimi algısının öğrencilerin akademik başarılarını ve sınav puanlarını artırdığı, öğretmen ve öğrenci ilişkilerini desteklediği yönündeki tespitleriyle uyumluluk göstermektedir.²⁹

Araştırma sonucunda elde edilen bulgulardan hareketle konuyla ilgili aşağıda belirtilen önerilerde bulunulabilir:

-Dijital dönüşümün hızlanması bakımından tüm paydaşlar, öğrenme-öğretme sürecinde dijital araç kullanılması hususunda istekli olmalı ve bunu gerekli görmelidirler.

²⁷ Burak Yılmazsoy – Mehmet Kahraman, "Eğitimde Whatsapp Sosyal Ağının Kullanılmasına Yönelik Öğretici Görüşlerinin İncelenmesi", *Uluslararası FATİH Projesi Eğitim Teknolojileri Zirvesi* (2018), 145.

²⁸ Murat Demirkol vd., "Okul Yöneticilerinin Dijital Yetkinliklerine Yönelik Öğretmen Görüşleri", *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 33/3 (2023), 1238.

²⁹ Arıcan – Mutlu, "Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Becerileri ile Okul İklimi Düzeyleri", 732.

-Tüm bileşenlerin yapacakları ilk eylem, yeni çıkan ürünlerden haberdar olmaları ve bunları kullanma becerisi elde etmeleridir.

-Özellikle yaşı ilerlemiş ve dolayısıyla bundan kaynaklı dezavantajlı duruma düşmüş meslek dersi öğretmen ve yöneticileri, bu konuda daha fazla gayret sarfetmelidir.

-Derslerin işlenişi sırasında yararlanılacak dijital içeriklerin, mümkün olduğu kadar öğretmenler tarafından hazırlanması noktasında daha çok gayretli olunmalıdır.

-Milli Eğitim Bakanlığı, içerik üretmede kullanılan yazılım tabanlı uygulamalardan destek almaya ve bunların kullanıldığı akıllı tahta, bilgisayar gibi donanım temelli araçları daha iyi kullanmaya dönük hizmet içi eğitimleri dinamik bir yapıyla düzenlemeye devam etmelidir.

- Bu hususta, politika geliştirici makamlara yön verebilmek maksadıyla alan araştırmacıları daha derinlikli çalışmalar yapmalıdırlar.

Yazarların Katkıları/Authors Contributions

Çalışmanın Tasarlanması: Yazar-1 (%55), Yazar-2 (%45)

Veri Toplanması: Yazar-1 (%50), Yazar-2 (%50)

Veri Analizi: Yazar-1 (%55), Yazar-2 (%45)

Makale Gönderimi ve Revizyonu: Yazar-1 (%60), Yazar-2 (%40)

Kaynakça/References

- Akkoyunlu, Buket. "Öğretmenlerin İnternet Kullanımı ve Bu Konudaki Öğretmen Görüşleri". *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 22 (2002), 1-8.
- Akman Dömbekci, Hilal – Erişen, Mehmet Akif. "Nitel Araştırmalarda Görüşme Tekniği". *Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 22/2 (2022), 141-160. <https://doi.org/10.18037/ausbd.1227330>
- Aksakal, Faruk vd. "Fen Bilgisi Öğretmenlerinin ve Öğretmen Adaylarının Dijital Öğretmenlik Algıları". *Çağdaş Yönetim Bilimleri Dergisi* 8/1 (2021), 232-248.
- Aksoy, Nuri Can vd. "Sınıf Öğretmenlerinin Dijital Okuryazarlık Düzeylerinin İncelenmesi". *Selçuk İletişim Dergisi*. 14/2 (2021), 859-894. <https://doi.org/10.18094/josc.871290>
- Aktaş, Hamza. "Din Öğretiminde Kullanılan Öğretme Modelleri". *Güncel Bilgiler İşığında Din Öğretiminde Yöntemler*, ed. Mehmet Zeki Aydın - Rıdvan Demir, içinde 41-83. Ankara: Nobel Yayıncılık, 2020.
- Arıcan, Sümeyra - Mutlu, Şefika. "Anadolu İmam Hatip Lisesi Öğrencilerinin 21. Yüzyıl Öğrenme Becerileri ile Okul İklimi Düzeyleri". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 64/2 (2023), 699-742. <https://doi.org/10.33227/auifd.1347688>
- Asan, Aşkın. *Bilgisayar Destekli Din Öğretimi*. Samsun: T. C. Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 1998. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Aşgüdü, Demet. *Okul Yöneticilerinin Eğitim Sürecindeki Teknoloji Kabul Durumları ve Eğitim Sürecine Etkileri*. Edirne: T. C. Trakya Üniversitesi Yüksek Lisans Projesi, 2017.
- Atan, Furkan - Kocasaraç, Hüseyin. "Dijital Öğrenme-Öğretme Araçları". *Medeniyet Eğitim Araştırmaları Dergisi* 6/2 (2022), 1-17.
- Bak, Gökhan vd. "Öğrenci Velilerinin Whatsapp Guruplarının Oluşturulması Konusundaki Görüş ve Önerilerinin İncelenmesi". *Social, Mentality and Researcher Thinkers Journal* 4/14 (2018), 1100-1009.
- Bakır Arabacı, İ. -Polat, Murat. "Dijital Yerliler, Dijital Göçmenler ve Sınıf Yönetimi". *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi* 2/47 (2013), 11-20. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/esosder/issue/6161/82824>
- Balcı, Ali. *Sosyal Bilimlerde Araştırma: Yöntem, Teknik ve İlkeler*. Ankara: Özyurt Matbaacılık, 13. Baskı, 2018.
- Balcı, Aslı - Tezel Şahin, Fatma. "Öğretmen-Aile İletişiminde WhatsApp Uygulamasının Kullanımı". *GEFAD/GUJGEF* 38/2, (2018), 749-776. <https://doi.org/10.17152/gefad.395223>

- Bilgin, Beyza. "Din Eğitiminin Genel Eğitimdeki Yeri". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 24/1 (1981), 469-483.
- Creswell, John W. *Nitel Araştırma Yöntemleri*. çev. Mesut Bütün - Selçuk Beşir Demir Ankara: Siyasal Kitabevi, 3. Baskı, 2013.
- Ceylan, Tuncay – Şimşek, Eyüp. "Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinin Öğretim Materyali Kullanım Süreçlerinde Karşılaştıkları Sorunlar". *Kilis 7 Aralık Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10/1 (2023), 255-287. <https://doi.org/10.46353/k7auifd.1274801>
- Çetinkaya, Levent - Keser, Hafize. "Öğretmen ve Öğrencilerin Tablet Bilgisayar Kullanımında Yaşadıkları Sorunlar ve Çözüm Önerileri". *Anadolu Journal of Educational Sciences International* 4/1 (2014), 13-34.
- Demir, Ömer– Cesur , Fatma. "DKAB ve İHL Meslek Dersleri Öğretmenlerinin Derslerinde Kullandıkları Öğretim Teknolojileri-Materyaller ve Konuya İlişkin Görüşleri". *Bayburt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 10 (2019), 64-97.
- Demirkol, Murat vd. "Okul Yöneticilerinin Dijital Yetkinliklerine Yönelik Öğretmen Görüşleri". *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 33/3 (2023), 1231-1240.
- Eren, Esra - Kurt , A. Aşkı. "İlköğretim Okul Müdürlerinin Teknoloji Liderliği Davranışları". *Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 4/2 (2011), 219-238. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/usaksosbil/issue/21648/232737>
- Günbayı, İlhan – Işık, Özlem. "Kitle İletişim Araçlarının Eğitime Etkilerine İlişkin Yönetici, Öğretmen, Öğrenci ve Veli Görüşleri: Bir Durum Çalışması". *Akdeniz Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi* 20 (2014), 105-139. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/akil/issue/48086/608044>
- Fidan Hakkari vd. "Öğretmenlerin Bilgisayar Yeterlikleri ve Öğretimde Teknoloji Kullanımına İlişkin Algılarının Çeşitli Değişkenler Bakımından İncelenmesi". *Bayburt Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi* 10/2 (2015), 460-481. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/befdergi/issue/17275/180478>
- Karakuş, İsmail – Karakuş, Sena. "Akıllı Tahta Kullanımına Yönelik Ortaöğretim Öğretmenlerinin Görüşlerinin İncelenmesi". *Turkish Journal of Educational Studies* 4/2 (2017). 1-37.
- Karasar, Niyazi. *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Taş Kitapçılık, 2. Baskı, 1984.
- Koçoğlu, Bülent. *Öğrenci, Öğretmen ve Okul Yöneticilerine Göre İmam-Hatip Lisesi Meslek Derslerinin Öğretiminde Dijital Araçların Kullanılması*. Antalya: T.C. Akdeniz Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2024.
- Kurtdede Fidan, Nuray. "İlköğretimde Araç Gereç Kullanımına İlişkin Öğretmen Görüşleri". *Kurumsal Eğitim Bilim* 1/1 (2008), 48-61.

-
- Öz, Ömer. "Dijital Liderlik: Dijital Dünyada Okul Lideri Olmak". *Uluslararası Liderlik Çalışmaları Dergisi: Kuram ve Uygulama* 3/1 (2020), 45-57.
- Öztaban, Altan. *Okul Yöneticilerinin Teknoloji Liderliği Rollerini Yerine Getirme Düzeyleri*. Aydın: T.C. Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2020. <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezSorguSonucYeni.jsp>
- Sevli, Onur - Küçükşille, Ecir Uğur. "Bulut Bilişimin Eğitim Alanında Uygulanması". *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi* 16/3 (2012), 248-254.
- Taş, Umut – Yenilmez, Füsun. "Türkiye’de Eğitimin Kalkınma Üzerindeki Rolü ve Eğitim Yatırımlarının Geri Dönüş Oranı". *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi* 9/1 (2008), 155-186.
- Topçu, İhsan - Ersoy, Mustafa. "Eğitim Yönetiminde Teknoloji Kullanımına İlişkin Okul Yöneticilerinin Görüşleri". *Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi* 15/Özel Sayı (2020), 4930-4955. <https://doi.org/10.26466/opus.652611>
- Yalın, Halil İbrahim. *Öğretim Teknolojileri ve Materyal Geliştirme*. İstanbul: Nobel Yayıncılık, 14. Baskı, 2005.
- Yılmazsoy, Burak - Kahraman, Mehmet. "Eğitimde Whatsapp Sosyal Ağının Kullanılmasına Yönelik Öğretici Görüşlerinin İncelenmesi". *Uluslararası FATİH Projesi Eğitim Teknolojileri Zirvesi* (2018). 137-148.